

Mreža nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo
(Kordinacija NVO za umetno inteligenco)

<https://www.informacijska-druzba.org/>

Javno stališče glede ustanovitve Nacionalnega centra za umetno inteligenco

Ljubljana, 12. januar 2023 – Na pobudo g. Martina Marzidovška, svetovalca za umetno inteligenco pri ministrici za digitalno preobrazbo, so se zainteresirane članice Mreže NVO-VID za področje umetne inteligence, ki sodelujejo v okviru Koordinacije NVO za umetno inteligenco¹, dne 4. januarja 2023 seznanile z namero in konceptom² Ministrstva za digitalno preobrazbo glede ustanovitve Nacionalnega centra za umetno inteligenco. Članice Mreže NVO-VID so podale pripombe na koncept in izpostavile več pomislekov glede skladnosti tovrstnega centra s krovnim nacionalnim programom države Slovenije na področju umetne inteligence. Predlagale so razširitev programskih področij nacionalnega centra na družbene, humanistične in socialne vidike kot so zaupanje, ozaveščanje, etika, človekove pravice itd. Izpostavile so dopolnitev metrik uspeha nacionalnega centra z družbenimi in okoljskimi merili, zavezo nacionalnega centra k informacijski in prostorski dostopnosti za slepe in slabovidne ter druge skupine invalidov ter vključevanje mladih kot ciljne skupine z vidika informiranja in ozaveščanja o prednostih in slabostih umetne inteligence. Mreža NVO-VID je ob tem opozorila, da Ministrstvo za digitalno preobrazbo ne izvaja Nacionalnega programa za spodbujanja razvoja in uporabe umetne inteligence v Republiki Sloveniji (NpUI) kot tudi ne ukrepov za sodelovanje nevladnih organizacij pri izvajanju programa. Mreža NVO-VID pričakuje od Vlade RS, da bo ustanovila Upravljaljsko strukturo za izvajanje NpUI v skladu z načrtom izvajanja programa. Končna odločitev glede ustanovitve Nacionalnega centra za umetno inteligenco bi morala biti sprejeta s strani omenjene Upravljaljske strukture, kar bo zmanjšalo tveganje za privatizacijo javnega interesa na področju umetne inteligence ob podpori Ministrstva za digitalno preobrazbo. Mreža NVO-VID pri tem posebej opozarja na spornost ustanavljanja nacionalnega centra kot zasebnega zavoda.

Vsebinske pripombe na koncept ustanovitve Nacionalnega centra za umetno inteligenco

1) Problemsko orientirana programska področja nacionalnega centra razširiti tudi na družbene, humanistične in socialne vidike (zaupanje, ozaveščanje, etika, človekove pravice itd.) in jih implementirati skozi izvajanje ukrepov 7.6 in 7.7 Nacionalnega programa spodbujanja razvoja in uporabe umetne inteligence v Republiki Sloveniji, ki se nanašata mreženje in projekte za nevladne organizacije.

2) Metrike uspeha nacionalnega centra razširiti na družbena in okoljska merila, ki so skladna z načeli pravične in dobre digitalne preobrazbe (npr. Evropsko deklaracijo o digitalnih pravicah in

1 Vir: <https://www.informacijska-druzba.org/delovne-skupine/#Umetnainteligenca>.

2 Vir: https://www.informacijska-druzba.org/wp-content/uploads/2024/01/Concept-Note-NCUI_v3.0.pdf.

načelih)³;

3) Omogočiti dostopnost nacionalnega centra za slepe in slabovidne oz. za ostale, ki potrebujejo prilagoditve pri delu. Dostopnost ne samo v smislu končnih produktov/aplikacij, ampak tudi dostopnost v smislu načina dela oz. vseh storitev, ki jih bo nacionalnega centra ponujal, nenazadnje tudi ureditev morebitnih prostorov, v katerih bo sedež bodočega zavoda.

4) Vključiti mlade med ciljne skupine nacionalnega centra z vidika informiranja in ozaveščanja o prednostih ter slabostih umetne inteligence uporabe v vsakdanjem življenju (npr. varnosti) ter v raziskave, inovacije in uporabo lokalno razvitih tehnologij UI vključevati uporabniške potrebe mladih.

Zadržki Mreže NVO-VID glede ustanovitve Nacionalnega centra za umetno inteligenco

Privatizacija javne politike in sredstev na področju UI prek zasebnega zavoda

Mreža NVO-VID opozarja, da Nacionalni program spodbujanja razvoja in uporabe umetne inteligence v Republiki Sloveniji (NpUI) ne predvideva vzpostavitve Nacionalnega centra za umetno inteligenco s podporo države. V nacionalnem programu je predvidena ustanovitev Centra odličnosti za UI za podporo raziskavam modelov UI, algoritmov in tehnologij, ki se z vidika ravni tehnološke razvitosti uvrščajo v raven TRL 1-3. Kot problematično ocenjuje tudi odločitev za formalizacijo nacionalnega centra v obliki zasebnega zavoda, kar odpira tveganja za privatizacijo javnega interesa, javne politike in javnih sredstev na področju UI.

Neustrezno strateško pozicioniranje

Izvedbeni koncept Nacionalnega centra za umetno inteligenco je pozicioniran predvsem za aktivnosti gospodarstva in znanosti ter je naravnano izrazito aplikativno (razvojno-inovacijski del TRL 3-8). Center ne nagovarja v ustrezni meri potreb ostalih segmentov družbe kot tudi ne ponuja višje oz. kreativne vizije razvoja umetne inteligence. Predvidena organizacijska struktura tudi ne zagotavlja interdisciplinarnosti njegovega delovanja. S tega vidika je šibka njegova povezava z Nacionalnim programom spodbujanja razvoja in uporabe umetne inteligence v Republiki Sloveniji. Postavlja se tudi vprašanje razmerja do že podobnih delujočih institucij kot je Mednarodni raziskovalni center za umetno inteligenco pod okriljem UNESCO v Ljubljani, dejavnosti IJS na področju UI in aktivnosti drugih deležnikov UI v Sloveniji (univerze in podjetja). Glede na omejene človeške in finančne vire je smiselno vzpostavljati razvojno-inovacijske sinergije v okviru obstoječih struktur ter vzpostavljati nove takrat, kadar je to upravičeno glede na javno politične cilje NpUI. Še posebej, če njihovo ustanovitev financira država. Iz izvedbenega koncepta nacionalnega centra tudi ni jasno, na kakšen način bo nacionalni center kot zasebni zavod ščitil nacionalni interes na področju umetne inteligence z vidika zagotavljanja digitalne suverenosti države Slovenije (npr. lastni podatkovni centri za masovno obdelavo podatkov in zaščita intelektualne lastnine doma razvitih rešitev in storitev).

Nejasen poslovni model

Pri poslovnem modelu nacionalnega centra manjkata analiza trga in test javnega interesa po tovrstnem zasebnem zavodu tudi zato, ker bo financiran z javnih sredstev. Manjka tudi poslovni načrt s časovnico za doseganje samozadostnosti z dolgoročnim in neodvisnim financiranjem iz različnih virov, ki morajo imeti bolj jasno opredeljeni. Delovanje zasebnega zavoda predvideva večje

3 Vir: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023C0123\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023C0123(01)).

število zaposlenih, zato se postavlja vprašanje vitkosti delovanja organizacije.

Alternativni predlog Mreže NVO-VID

Mreža NVO-VID zagovarja stališče, da bi moralo Ministrstvo za digitalno preobrazbo pristopiti k celostnemu izvajanju Nacionalnega programa za spodbujanja razvoja in uporabe umetne inteligence v Republiki Sloveniji (NpUI), za katerega je odgovorno kot pristojni resor. Mreža NVO-VID pričakuje od Vlade RS, da bo ustanovila večdeležniško Upravljavsko strukturo za izvajanje NpUI v skladu z načrtom izvajanja programa. Končna odločitev glede ustanovitve Nacionalnega centra za umetno inteligenco bi morala biti sprejeta s strani omenjene Upravljavske strukture, ki bo bolj primerna in legitimna organizacijska oblika za razpravo o vzpostavitvi nacionalnega centra tudi zato, ker se njegovo delovanje naslanja prav na izvajanje NpUI. Posledično se bo tudi zmanjšalo tveganje za privatizacijo javnega interesa na področju umetne inteligence ob podpori Ministrstva za digitalno preobrazbo.

Mreža NVO-VID tudi pričakuje, da bo ministrstvo začelo izvajati ukrepa 7.6 in 7.7 iz naslova nacionalnega programa, ki se nanašata na podporo mreženju in koordinaciji NVO za sodelovanje pri aktivnostih raziskav, razvoja, uvajanja in uporabe UI na nacionalnem in EU nivoju ter spodbujanje projektov NVO za zagotavljanje zaupanja javnosti v umetno inteligenco.

Izključevanje dela nevladnih organizacij

Mreža NVO-VID tudi opozarja, da del nevladnih organizacij na področju umetne inteligence ni bil vključen v proces predhodne priprave izvedbenega koncepta in ugotavljanja stališč deležnikov glede ustanovitve Nacionalnega centra za umetno inteligenco. Mreža NVO-VID ob tem izraža nezadovoljstvo zaradi načina komunikacije s strani ministrstva in poziva Ministrstvo za digitalno preobrazbo k ponovnem premisleku o ustanovitvi Nacionalnega centra za umetno inteligenco kot zasebnega zavoda.

Stika za dodatne informacije in pojasnila

Jurij Krpan (Zavod Kersnikova), Koordinacija NVO za umetno inteligenco (UI)

E: jurij.krpan@kapelica.org

mag. Simon Delakorda, koordinator zagovorništva pri Mreži NVO-VID

E: simon.delakorda@inepa.si M: 041 365 529

Mreža nevladnih organizacij za vključujočo informacijsko družbo (NVO-VID) zagovarja kakovostno življenje v informacijski družbi in opolnomočenje ljudi s pomočjo digitalnih tehnologij (<https://www.informacijska-druzba.org/>). Mreža NVO-VID povezuje 26 društev, zvez društev, zasebnih zavodov, fundacij in socialnih podjetij, od katerih jih ima 6 status nevladne organizacije v javnem interesu na področju razvoja informacijske družbe. V mreži sodeluje tudi 8 pridruženih nevladnih organizacij. NVO-VID deluje kot nacionalna vsebinska mreža nevladnih organizacij in kot subjekt podpornega okolja v skladu z 3. odstavkom 24. člena Zakona o nevladni organizacijah.